

ДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОГО ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКА СТУДЕНТІВ

У статті обґрунтовано доцільність визначення та аналізу дидактичних принципів, як основоположних, так і сучасних, які зумовлюють вимоги до всіх компонентів навчання та виступають в органічній єдності, утворюючи певну структуру основних положень організації процесу навчання потенційно можливої лексики. Найбільш ефективним та економічним у часі, є спосіб розширення словникового запасу студентів немовних факультетів шляхом формування їх потенційного словника, необхідного для професійно-орієнтованого спілкування.

Ключові слова Дидактичні принципи, інішомовний потенційний словник, розвиток професійної компетенції, немовні факультети, компоненти навчання, новини повідомлення, засоби масової інформації, інішомовна компетентність майбутнього фахівця.

Постановка проблеми та її зв'язок із практичними завданнями. Протягом останнього десятиліття однією з провідних тенденцій світового розвитку стає глобалізація, яка торкнулася не лише економіки і політики, а й освіти. Вона зумовила зміни вимог до рівня професійної освіти фахівців. Основним завданням вищої освіти сьогодні є забезпечення конкурентоспроможності випускника немовного ВНЗ, для чого потрібен високий рівень професійної компетенції. У системі вищої освіти це призвело як до структурних змін, так і до змін у цілях, змісті, принципах, а також технологіях підготовки студентів немовних спеціальностей. Сучасні принципи зумовлюють вимоги до всіх компонентів навчання та виступають в органічній єдності, утворюючи певну структуру основних положень організації навчального процесу.

Актуальність проблеми зумовлена зростанням вимоги до професійної підготовленості випускників немовних факультетів, що, у свою чергу, зумовлює необхідність інтенсифікації та раціоналізації процесу навчання англійської мови, за рахунок максимального використання автентичних матеріалів. Новинні повідомлення засобів масової інформації світових телеканалів є невичерпним джерелом різнопланової лексики. Поряд з цим, тексти ЗМІ виступають основними носіями оперативної інформації і дозволяють здійснювати постійний моніторинг найбільш значущих подій у світі. Але однією з найбільш суттєвих перешкод на шляху оволодіння англомовним мовленням є його лексична обмеженість. Найбільш ефективним та економічним у часі, на наш погляд, є спосіб розширення словникового запасу студентів шляхом формування їхнього потенційного словника. Проблема виділення лінгводидактичних принципів навчання засвоєння потенційно можливої лексики є актуальною тому, що перш ніж розробити методику формування потенційного словника необхідно проаналізувати основоположні дидактичні принципи, а також застосувати сучасні, які відображають прогресивний характер нинішньої дидактики. Плануючи зміст, методи і форми навчання засвоєння потенційно можливої лексики, необхідно забезпечити вирішення всього комплексу домінуючих завдань системи уроків з будь-якої теми, а також конкретного уроку. Таким чином, дидактичні принципи через основні завдання опосередковано впливають на всі наступні компоненти процесу навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, присвячених проблемі. Проблемою формування і класифікації дидактичних принципів займалися як зарубіжні (Я. Коменський, Й. Песталоцці, Й. Герbart, Ж.-Ж. Руссо) так і українські педагоги, зокрема, К. Ушинський та його послідовник Г.Ващенко. На цей час положення про значущість і аналіз специфічних особливостей потенційного словника ми знаходимо в дослідженнях Б. М. Гінзбурга, О. Б. Тарнопольського, Р. Ю. Мартинової, Н. Г. Мокревої, Е. Т. Рижкової, І. І. Колесника, О. Н. Шапкіної, К. І. Крупника, С. К. Фоломкіної, Р. К. Міньяр-Белоручева.

Формування цілей статті. Мета статті полягає в виявленні та аналізі дидактичних принципів, які суттєво впливають на подальший процес створення методики формування потенційного словника студентів немовних факультетів, на базі автентичних новинних повідомлень ЗМІ.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Говорячи про дидактичні принципи навчання засвоєння лексичного матеріалу важливо відзначити, що принципи навчання історично конкретні і відображають нагальні загальнолюдські потреби. Під впливом соціального прогресу та наукових досягнень у міру виявлення нових закономірностей навчання, накопичення досвіду роботи вчителів вони видозмінюються, удосконалюються.

Дидактичні принципи є основоположними, відповідно до закономірностей навчання, які визначають всю діяльність учителя, організацію навчання, складання навчальних планів і вибір засобів з усіх навчальних предметів та ступенями навчання, і сучасними, які відображають прогресивний характер нинішньої дидактики, де мета навчання, яка змінюється під впливом вимог життя, веде до зміни принципів [1].

Аналіз різних підходів до систематизації принципів навчання дозволяє виділити як основні, визнані більшістю дидактів, такі принципи:

- 1) науковості;
- 2) доступності;
- 3) свідомості й активності;
- 4) наочності;

5) систематичності і послідовності;

6) міцності;

7) індивідуалізації та диференціації.

Однак, за словами В. Оконя, цей перелік повинен залишатися відкритим, тому, що кількість принципів, що випливають із закономірностей процесу навчання, не може бути постійною [5].

У межах нашої статті, ми хочемо виділити лише деякі дидактичні принципи, які в подальшій роботі будемо реалізовувати при розробці методики та складанні комплексу вправ з метою формування потенційного словника студентів немовних факультетів. Такими принципами, на наш погляд, є: науковість і доступність, посилення трудності; свідомість і творча активність студентів при керівній ролі викладача; наочність і розвиток теоретичного мислення; системність і систематичність навчання; зв'язок навчання з життям і практикою професійної діяльності; міцність результатів навчання і розвиток пізнавальних здібностей студентів. Розглянемо їх.

Принцип науковості та доступності. Наукові знання безперервно розширюються у своєму обсязі. Кожне десятиліття, за приблизними підрахунками, приносить подвоєння наукової інформації. Здібності ж студентів до засвоєння знань хоча і зростають в історичному розвитку людства позаяк відбувається безперервне зростання науки та її впливу на життя, а також у міру успіхів педагогічної теорії і практики, проте далеко не тією мірою, як зростає обсяг знань. Так, у повідомленнях регулярно констатуються та розглядаються нові явища, події та досягнення в галузі науки, технологій, медицини. Повідомлення ЗМІ є одним з перших, загальнодоступних джерел пред'явлення наукової інформації.

Однак, науковість навчання має сенс тільки тоді, коли пояснення вчителя зрозумілі для студентів. Тобто інформація повинна бути *доступною* для розуміння, що, у свою чергу, забезпечується шляхом системної подачі нового матеріалу. У нашому випадку це - лексика. Знання та вміння студентів повинні являти собою певну систему, а їх формування здійснюватися в такій послідовності, щоб досліджуваний елемент навчального матеріалу був логічно пов'язаний з іншими його елементами.

Принцип систематичності і послідовності припускає, щоб викладання навчального матеріалу вчителем доводилося до рівня системності у свідомості студентів, щоб знання давалися студентам не тільки в певній послідовності, але щоб вони були взаємопов'язаними, а також, щоб постійно повторювався вивчений матеріал [2].

У процесі навчання беруть участь усі органи чуття людини. Враховуючи систематичність пред'явлення і заучування нової лексики, важливо враховувати і той факт, що специфіка ЗМІ повідомлень забезпечує відеоряд, що сприяє кращому засвоєнню нової лексики. Оскільки, пропускна можливість органів зору – 100 000 умовних одиниць інформації за одиницю часу, орган дотику за ту ж одиницю часу пропускає 10 000 умовних одиниць інформації, а орган слуху лише 1000. Таким чином близько 80% відомостей про навколишній світ людина отримує за допомогою зору [6]. Це і є *принцип наочності*.

Чітко простежується взаємозв'язок принципів науковості, доступності, систематичності навчання і наочності, але все це буде результативним лише за умови активного і свідомого використання цього матеріалу студентами. Це принцип *свідомості і творчої активності* студентів при керівній ролі викладача, який полягає в активному оволодінні студентами знаннями та вміннями на основі їх осмислення, творчої переробки та застосування в процесі самостійної роботи.

Принцип зв'язку навчання з життям і практикою професійної діяльності відповідає цілям освіти сучасного періоду, де ключовим є вдосконалення професійних якостей студентів. Реалізацію цього принципу ми бачимо у формуванні в учнів іншомовного потенційного словника, який значно розширить їх можливості читання автентичної професійної літератури, говоріння з носіями мови та письмового ділового спілкування.

Засвоєння знань і вмінь студентами буде успішним і корисним в їх професійній діяльності, якщо вони здійснюють повний цикл пізнавальних дій, що складається: зі сприйняття досліджуваного матеріалу, його осмислення, запам'ятовування і застосування на практиці. *Принцип міцності і дієвості результатів навчання* вимагає, щоб у навчанні гармонійно поєднувалася робота довільної і мимовільної пам'яті. Мимоволі добре запам'ятовується те, що для людини важливо, цікаво, пов'язане з діяльністю, доступно, наочно, систематично і свідомо.

Отже, всі принципи навчання нерозривно пов'язані між собою: науковість неможлива без систематичності і послідовності і може бути реалізованою, тільки спираючись на доступність навчання; здійсненню доступності сприяє застосування наочності, що допомагає свідомому і активному засвоєнню навчального матеріалу; міцно засвоюється те, що є доступним, тобто відповідає віковим та індивідуальним особливостям студентів.

Проте, всі перераховані вище принципи є основоположними. Що ж стосується сучасних принципів, то тут важливо зазначити сучасних дослідників, таких як Р.Ю. Мартинова, Н.Г. Мокрієва, Є.Т. Рижкова, І.І. Колесник, О.Б. Тарнопольський, А.Н. Шапкіна та інші, які займаються питаннями розширення лексичного запасу студента. Так, наприклад, Р.Ю. Мартинова розробила системно-комунікативний метод, концептуальною основою якого є наступні дидактичні принципи: удосконалення філологічної освіти студентів

та розширення їхнього кругозору; цілісного сприйняття мовних явищ; системного підходу до управління процесом навчання; відповідності методів навчання психофізіологічним можливостям учнів; рівних можливостей для студентів з різними здібностями; переходу до вивчення нового матеріалу за умови відносного засвоєння попереднього; регулярної зміни видів навчальної діяльності; взаємопов'язаного навчання видів іншомовної мовленнєвої діяльності; використання засобу семантизації досліджуваного мовного матеріалу, засоби перекладу, як формування мовних навичок та засоби їх становлення [4].

Враховуючи специфіку слухового сприйняття новинних ЗМІ повідомлень, а саме швидкість і фонетичні особливості пред'явлення, а також високу інформативність, оскільки ЗМІ повідомлення покривають широкий спектр тем і передбачають високий рівень ерудиції, якою знання студентів не завжди відповідають, ми вважаємо за потрібне запропонувати *принцип попередньої інформативності* для зняття аудитивних труднощів при сприйнятті ЗМІ повідомлень. Поняття "новинний текст" активно вживається в лінгвістиці. Спираючись на лінгвістичні праці А. Дерябіна і Є.С. Кара-Мурзи [3], ми можемо визначити новинний текст, як текст, що повідомляє про будь-яку подію, тобто взятий у подієвому аспекті. Попереднє ознайомлення (прочитання) та обговорення студентами тих тем, які будуть надалі пред'явлені у вигляді відеоновинного сюжету, дозволить їм заповнити прогалини в ерудиції, якщо такі є, або отримати знання про нові явища, але в більш звичній формі, - у вигляді читання. Для цього ми пропонуємо перед кожним новим новинним сюжетом, прочитати статтю з газети або журналу на цю саму тему. Навчання аудіювання буде результативним лише за умови взаємо поєднаної роботи читання, письма та мовлення.

Висновки з цього дослідження і подальші перспективи. Дидактичні принципи не можна підмінити життєвими поняттями інтересу, практичності, легкості тощо. При такому підході принципи як би підмінюються системою методичних правил, які дозволяють лише виробити в учнів певні, механічно виконуванні уміння і навички.

У навчальному процесі всі дидактичні принципи дуже тісно переплітаються і деколи неможливо чітко визначити, який з них лежить в основі навчання. Однак вони дають можливість здійснювати навчання таким чином, щоб воно відповідало логіці пізнання як такого. Специфічність зв'язку та взаємозумовленість окремих елементів процесу навчання здійснюються при дотриманні певних умов у процесі систематичної роботи з автентичними джерелами, такими як ЗМІ повідомлення. Правильне виділення та реалізація дидактичних принципів впливатиме на іншомовну професійну компетентність майбутнього фахівця, забезпечуючи розвиненість продуктивно реалізованих у професійній іншомовній комунікації системи якісних характеристик, які включають: широкий політичний, економічний та культурологічний кругозір і тезаурус, утворений сумою професійних мовних умінь і навичок; високу продуктивність іншомовної діяльності на базі розвинутих у процесі навчання лінгвістичних здібностей; високий рівень творчого мислення, що забезпечує процеси сприйняття, структурування, декодування іншомовної інформації професійного характеру. Загальним показником сформованості іншомовної компетентності має бути різнобічна обізнаність і творча активність фахівця немовного факультету в процесі іншомовного спілкування в майбутній діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гинзбург Б. М. Потенциальный словарный запас учащихся восьмилетней школы для чтения текстов и пути его формирования : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.02 "Теория и методика обучения : германские языки" / Б. М. Гинзбург. — М., 1968. — 17 с.
2. Голуб Б.А. Основы общей дидактики : [учеб. пособие для студ. педвузов] / Б.А. Голуб. — М.: Туманит, изд. центр ВЛАДОС, 1999. — 96 с.
3. Дерябин А. Телевизионные новости как коммуникативное событие / Дерябин А. // Дискурс. — Новосибирск, 1998. — № 7. — С.60 — 63.
4. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : [моногр.] / Раїса Юріївна Мартинова. — К. : Вища шк., 2004. — 454 с.
5. Оконь В. Введение в общую дидактику / В. Оконь // Общая педагогика. — М.: Просвещение, 1968. — 208 с.
6. Солганик Г.Я. О структуре и важнейших параметрах публицистической речи (языка СМИ) / Солганик Г.Я. // Язык современной публицистики : сб. ст. — М. : Флинта: Наука, 2007. — С. 13–31.